

Original Article

Factors Affecting the Development of a Teacher's Professional Identity: A Narrative-Research of a Teacher's Life Events

Meysam Gholampour
Mohsen Ayati

Introduction

The professional identity of teachers is affected by many factors and conditions inside and outside the educational environment. Teacher professional identity is a fundamental issue that encompasses the overall career advancement of teachers. Professional identity is a teachers' interpretive framework that is created through different interactions of teachers with different working conditions and their fields of work. Professional identity is considered to be a dynamic thing that develops over time, which is why many factors affect the development of teachers' professional identity. Identifying these factors and paying attention to them will improve the efficiency of teachers. The present study aimed to identify the factors affecting the growth of a teacher's professional identity.

Methodology

The method of this research is based on studies conducted by a narrative-research method, which has been done with studying their autobiographies. According to the research method of the society and the research sample, the life stories of the narrator (researcher) are formed. Data collection tools in this study are researcher's narratives from his/her life, education and working life, which are based on the principles of narrative research by Clandin and Conley (2000). These principles are based on the focus of narrative on three elements of time, place and interaction, and through this, the life story of the storyteller is re-told. In this approach, researchers collect descriptions of events or happenings and present them as a story using a plot. To evaluate the validity and reliability of the findings, two methods of triangulation and group-evaluating have been used.

Phd Student Curriculum Study, University of Birjand, Birjand, Iran.

Corresponding Author: Meysam.gholampoor@birjand.ac.ir

* Associate Professor, University of Birjand, Birjand, Iran.

Findings

The study of the course of narratives showed that the formation of the teacher's professional identity from the following stages: individual negativity, zigzag, social negativity and affirmativeness. Also, factors affecting the development of teacher professional identity were organized in the following four dimensions: Individual and family (including components of education, personality, life events, family atmosphere, beliefs and interactions), factors related to the educational life (including components of interactions, behavioral, contextual, formal curriculum and unknown curriculum), factors related to the employment life (behavioral-managerial, contextual, supervisory and educational components) and socio-political dimension (including social and political components).

Conclusion

The formation of professional identity is a complex and long process that is full of challenges and problems. This process takes place in a specific cultural context and is influenced by personal, social, cultural, political, professional and global factors. Therefore, the identity of all teachers is not fixed. There are many factors that affect the professional identity of the teacher that should be considered in a study. In the meantime, this process of developing the professional identity of teachers should be considered by the agents of educational systems.

Keywords: professional identity, teacher, life events, narrative research and experiences

Author Contributions: Meysam Gholampour, general framework planning, initiating the project, executing the plan, analyzing the results and reporting the findings were all done content editing, submission and correction, and corresponding author. Dr. Mohsen Ayati has supervised the implementation process of the project and provided the necessary guidance. Authors discussed the results, reviewed and approved the final version of the Manuscript.

Acknowledgments: The authors thank all dear colleagues and professors who have helped us in this research.

Conflicts of Interest: The authors declare there is no conflict of interest in this article.

Funding: This research has been done at the expense of researchers and no financial support has been received for it

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۴/۲۴
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۱۰/۱۱

مجله‌ی علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز
پاییز و زمستان ۱۳۹۹، دوره‌ی ششم، سال ۲۷
شماره‌ی ۲، صص: ۱-۲۲

مقاله پژوهشی

عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای معلم: روایت‌پژوهی رویدادهای زندگی یک معلم

میثم غلام‌پور
محسن آیتی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای یک معلم انجام گرفته است. روش پژوهش حاضر روایت‌پژوهی تجارب معلم (پژوهشگر) با رویکرد زیست‌نگارانه می‌باشد. با توجه به روش پژوهش جامعه و نمونه پژوهش را داستان‌های زندگی راوی (پژوهشگر) تشکیل می‌دهد. ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق روایت‌های محقق از دوران زندگی، تحصیل و اشتغال به کار بوده که بر اساس اصول روایت‌پژوهی کلان‌دینین و کانلی (۲۰۰۰) مبتنی بر تمرکز روایت بر سه عنصر زمان، مکان و تعاملات، داستان زندگی بازداستان سرایی شده است. جهت بررسی روایی و پایایی یافته‌ها از دو روش مثلث‌سازی و داوری گروهی استفاده شده است. بررسی سیر روایت‌ها نشان داد که تکوین هویت حرفه‌ای معلم از مراحل؛ سلبی فردی، زیگزاکی، سلبی اجتماعی و ایجابی تبعیت می‌کند. همچنین عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای معلم در چهار بُعد؛ فردی و خانوادگی (مشمتمل بر مؤلفه‌های تحصیلی، شخصیتی، وقایع زندگی، فضای خانواده، باورها و تعاملات)، عوامل مرتبط با دوران تحصیل (مشمتمل بر مؤلفه‌های تعاملات، بُعد رفتاری، زمینه‌ای، برنامه‌درسی رسمی و برنامه‌درسی پنهان)، عوامل مرتبط با دوران اشتغال به کار (مؤلفه‌های رفتاری - مدیریتی، زمینه‌ای، نظارتی و آموزشی) و بُعد اجتماعی - سیاسی (مشمتمل بر مؤلفه‌های اجتماعی و سیاسی) سازمان یافت. نتایج نشان داد که هویت حرفه‌ای معلم یک امر پویاست و در طول زمان تغییر کرده و عوامل زیادی بر آن مؤثر می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: هویت حرفه‌ای، معلم، رویدادهای زندگی، روایت‌پژوهی و تجارب

دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران (نویسنده مسئول)

Meysam.gholampoor@birjand.ac.ir

دانشیار، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

بیان مسئله

نظام‌های آموزشی رکن اصلی تحولات جوامع بوده و عامل اساسی برای ارتقاء سرمایه انسانی شناخته می‌شوند. در این میان معلمان مهم‌ترین کنش‌گران این نظام‌ها شناخته شده و عنصر اصلی در فرآیند اجرای برنامه‌های درسی می‌باشند (Alsubaie, 2016). ارتقای کیفیت معلم عنصر اصلی در بهبود آموزش شناخته می‌شود (Harris & Sass, 2011) در این میان هویت حرفه‌ای معلم موضوعی اساسی است که کلیت پیشرفت شغلی معلمان را در بر می‌گیرد (Zhang, Hawk, Zhang & Zhao, 2016). به عبارت دیگر درک معلمان از هویت حرفه‌ای خود، بر اثربخشی و پیشرفت حرفه‌ای آن‌ها و همچنین توانایی و تمایل آن‌ها برای مقابله با تغییرات آموزشی و اجرای نوآوری در تمرین تدریس خود تأثیر می‌گذارد (Durmaz, 2015). سیاستگذاران در بسیاری از کشورها با چالش حفظ معلمان در حرفه خود رو به رو می‌باشند (Mahmoudi-Gahrouei, Tavakoli & Hamman, 2016). نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد معلمان در طی چند سال اول زندگی حرفه‌ای خود؛ شغل خود را با نرخ‌های بالا رها می‌کنند (Sharon, Nichols Paul, Schutz & Kimberly, 2017) که یکی از دلایل این امر می‌تواند عدم تشکیل هویت حرفه‌ای مطلوب در زمینه شغلی آنان باشد. هویت حرفه‌ای چارچوب تفسیری معلمان از خود است که از طریق تعاملات مختلف معلمان با شرایط مختلف کار و زمینه‌های کاری آنان به وجود می‌آید (Day, Kington, Stobart & Sammons, 2006). به عبارت دیگر هویت حرفه‌ای در هسته حرفه تدریس قرار دارد (Durmaz, 2015).

هویت حرفه‌ای معلمان از سال ۱۹۷۰ مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است (Rus, Toma, Rebega & Apostol, 2013). مطالعه هویت حرفه‌ای معلمان در نحوه تعریف، مشاهده و مطالعه این مفهوم متفاوت هستند (Pillen, Beijaard & Brok, 2013). به عبارتی دیگر در تعریف هویت حرفه‌ای معلمان تنوع زیادی وجود داشته و در این زمینه اجماع وجود ندارد (Mahmoudi-Gahrouei, Tavakoli & Hamman, 2016). هویت یک مفهوم پایدار نیست بلکه یک فرآیند دائماً در حال تغییر، فعال و مداوم است (Pillen, Beijaard & Brok, 2013). هویت حرفه‌ای به عنوان درک از خود حرفه‌ای مبتنی بر "خودپنداره حرفه‌ای" از نگرش‌ها، عقاید، احساسات، ارزش‌ها، انگیزه‌ها و تجارب تعریف شده است (Adib, Fathi Azar & Marandi, 2017). به طور کل هویت حرفه‌ای در برگزیده ارزش‌ها و عقاید یک معلم بوده که راهنمای

تفکر، عمل و تعامل با دانش‌آموزان است (Adib, Fathi Azar & Marandi, 2017).

اگر چه پژوهش‌های زیادی در خصوص هویت حرفه‌ای معلمان انجام گرفته است، اما هنوز نمی‌توان مشخص کرد که خصوصیات خاص چگونه و چه هویتی برای معلمان را شکل می‌دهد (Rus, Toma, Rebega & Apostol, 2013). Wenger (1998) ساخت هویت را به عنوان تجربه‌ای در رابطه با سه حالت تعلق شامل؛ تعامل^۱، تخیل^۲ و تراز^۳ به کار می‌گیرد. نظریه‌های زیادی در زمینه نحوه شکل‌گیری هویت وجود دارد به عنوان نمونه نظریه گفتمان هویتی^۴ تأکید می‌کند که هویت عمدتاً از طریق زبان شکل می‌گیرد (Trent & Lim, 2010)، دیگر دیدگاه هویت را ساخته مشارکت در فعالیت‌های معنادار اجتماعی می‌داند (Trent & Lim, 2010). شکل‌گیری و رشد هویت حرفه‌ای فرآیندهای بلوغ فردی هستند که قبل و در جریان فراگیری یک حرفه شروع می‌شوند، در جریان ورود به حرفه تکامل پیدا می‌کنند و تا زمانی که فرد به عنوان متخصص در آن حرفه شناخته می‌شود، به رشد خود ادامه می‌دهند (Adib, Fathi Azar & Marandi, 2017).

هویت حرفه‌ای معلمان سه بعد؛ شخصی، حرفه‌ای و موقعیتی را در بر می‌گیرد (Han, 2010).

Beauchamp and Thomas (2009) استدلال می‌کند که معلمان می‌توانند با گفتن داستان‌هایی در مورد تجربیات گذشته و فعلی خود و تأمل کردن در مورد آن، به درک هویت حرفه‌ای خود دست یابند. Sutherland, Howard and Markauskaite (2010) در پژوهشی چگونگی ایجاد هویت شخصی و حرفه‌ای معلمان را از طریق تأمل و روایت‌های آنان بررسی کردند. نتایج نشان داد که روایت‌گری^۵ یک مؤلفه اساسی در درک هویت فرد است. Faraji (2017) در پژوهش خود با روایت‌نگاری تجربیات دانشجوی معلمان به این نتیجه رسید که روند شکل‌گیری هویت حرفه‌ای معلمان دارای دو نوع هویت ضعیف و مبتنی بر شک و تردید و هویت حرفه‌ای نسبتاً قوی و مبتنی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی و علاقه می‌باشد. همچنین Arefnejad (2019) در رساله دکترای خود با عنوان "فرآیند شکل‌گیری هویت حرفه‌ای معلمان (پژوهش آمبخته)" به این نتیجه دست یافت که مهم‌ترین عواملی که می‌توانند معلم را در رسیدن به اهداف عالی تعلیم و تربیت یاری رسانند عبارتند از؛ بهره‌مند شدن از ویژگی‌های روانی، عقیدتی و اخلاقی که با رسالت معلم

-
- 1- Interaction
 - 2- Imagination
 - 3- balance
 - 4- Identity discourse theory
 - 5- Narrative

و مربی تناسب داشته باشد. (Mohammad Shafiee (2015) در رساله خود به بررسی نقش معلم راهنما بر شکل‌گیری هویت حرفه‌ای دانشجو معلمان پرداخت و نشان داد معلمان راهنما در دوره کارورزی دانشگاه فرهنگیان در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای دانشجو معلمان مؤثرند.

(Danielewicz (2001, 3 استدلال می‌کند: "معلم شدن" یک فرآیند شکل‌گیری هویت است، برای معلمان مهم است که درک کنند این روند چگونه اتفاق می‌افتد. از سویی تجارب حال و گذشته معلمان و نیز تجارب آنان در زمینه مکان‌ها و فضای یاددهی - یادگیری (به عنوان مثال تجارب آموزشی آنان) در شکل‌گیری هویت آنان تأثیرگذار است (Connelly & Clandinin, 1999)؛ به عبارتی سیر تکوین و عوامل اثرگذار بر هویت حرفه‌ای معلم را باید در وراى یک زمان خاص از دوران زندگی فرد در نظر گرفت. از جمله نکات قابل توجه در پژوهش‌های انجام گرفته پیشین در زمینه هویت حرفه‌ای معلمان این است که از منظری درونی به مسئله شکل‌گیری هویت معلمی پرداخته نشده است و پژوهشگر فردی برخاسته از میدان تحقیق نبوده، بلکه پژوهشگران به عنوان فردی بیرونی درباره هویت معلم به پژوهش پرداخته‌اند. از سوی دیگر تأثیر تجربه، نقش‌های چندگانه شخصی و حرفه‌ای، شخصیت و منش معلمان در شکل‌گیری هویت آنان کمتر مورد توجه قرار گرفته و نوعاً به بررسی عوامل مؤثر بر هویت حرفه‌ای معلمان در دوران خاصی مانند دانشجویی پرداخته شده است. براین اساس هدف پژوهش حاضر روایت پژوهی تجارب دوران‌های مختلف زندگی محقق (راوی) به شیوه خود زیست‌نگاری جهت شناسایی عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای معلم می‌باشد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر رویکرد جزو تحقیقات کیفی و از لحاظ روش، مبتنی بر مطالعات روایت پژوهی می‌باشد، که به شیوه مطالعه خود زیست‌نگاری^۱، انجام شده است. روش روایت پژوهی دارای شیوه‌های متنوعی از جمله؛ خودزیست‌نگاری، تاریخ زندگی^۲ و تاریخ شفاهی^۳ می‌باشد. در مطالعه روایت پژوهی کانون توجه داستان‌های نقل‌شده توسط افراد می‌باشد و تعریف مؤلف از زندگی خود است (Attaran, 2016, 20). این روش برای به تصویر کشیدن

1- autobiography

2- life history

3- oral history

داستان‌ها یا تجارب زندگی یک نفر یا تعداد معدودی از افراد مناسب است. شیوه خود زیست‌نگاری شکلی از مطالعه روایت پژوهی است که در آن پژوهشگر تجارب زندگی فردی خود را نوشته و ثبت می‌کند (Creswel, 2017). در این پژوهش از رویکرد تحلیل روایت‌پژوهانه^۱ استفاده شده است. در این رویکرد پژوهشگران توصیفات رویدادها یا اتفاقات را گردآوری کرده و آن‌ها را با استفاده از یک پیرنگ^۲ به صورت یک داستان ارائه می‌دهند (Creswel, 2017, 75). در تحقیق روایی حاضر محقق به عنوان راوی می‌باشد که به اختصار دارای اطلاعات دموگرافیک ذیل می‌باشد:

اینجانب میثم غلام‌پور ۲۸ ساله ساکن آراین شهر واقع در خراسان جنوبی؛ دارای ۶ سال سابقه تجربی در حرفه معلمی در مدارس ابتدایی شهری و روستایی (چندپایه) و یک سال سابقه تدریس در دانشگاه فرهنگیان می‌باشم. از نظر سوابق تحصیلی کارشناسی آموزش و پرورش ابتدایی (دانشگاه فرهنگیان)، کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی (دانشگاه بیرجند) و در حال حاضر دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی (دانشگاه بیرجند) می‌باشم.

ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق روایت‌های محقق از دوران زندگی، تحصیل و اشتغال به کار بوده که بر اساس اصول روایت‌پژوهی (Connelly & Clandinin, 1999) مبتنی بر تمرکز روایت بر سه عنصر زمان، مکان و تعاملات، داستان زندگی محقق بازداستان‌سرای شده است. پژوهشگر از فن‌های خط سیر زمانی اتوبیوگرافیکال^۳، وقایع‌نگاری گذشته، سیاه‌برداری از خود^۴، راهبردهای تصویرسازی^۵ و خودمشاهده‌گری نظام‌مند^۶ استفاده کرده است.

برای تحلیل داده‌ها از دو روش تحلیل روایتی و فرآیند کدگذاری استفاده شده است. در فرآیند تحلیل روایتی داستان‌های پراکنده زندگی محقق در قالب یک روایت کامل ارائه شده، که بافت و شرایط زندگی را به‌طور کامل قابل‌درک می‌سازد. در ادامه با توجه به محدودیت‌های موجود در نگارش مقاله (محدودیت در حجم و تعداد کلمات)، خاطرات و روایت با در نظر گرفتن خط سیر زمان و با حفظ روایت‌های لازم و حذف روایات و خاطرات غیرضروری مورد تحلیل و واکاوی قرار گرفتند.

-
- 1- Narrative analysis
 - 2- Plot line
 - 3- autobiographical timeline
 - 4- inventorying self
 - 5- Illustration strategies
 - 6- Systematic self-observation

در پژوهش حاضر با توجه به ماهیت روش جهت حصول اطمینان از اعتبار یافته‌ها از روش‌های مثلث‌سازی (استفاده از نقل قول مستقیم از روایت‌ها در کنار مضامین بیان شده و استفاده از یافته‌های پژوهش‌های علمی) و داوری گروهی (تایید یافته‌های پژوهش توسط چند نفر از متخصصین امر آموزش و بازمینی آن توسط چند نفر از معلمان) استفاده شده است. همچنین جهت حصول اطمینان از پایایی یافته‌ها سعی شد یادداشت‌های تفصیلی زیادی از خاطرات و روایات راوی به عمل آید.

یافته‌ها

خاطرات من حول چند موضوع و محور مرتبط به یکدیگر که با موقعیت‌های زندگی و آموزشی‌ام مرتبط است، متمرکز است. کانون اصلی این خاطرات، تکوین هویت معلمی من است و مفاهیم دیگر بر گرد آن قرار می‌گیرند. در این میان با توجه به سیر زندگی‌ام به نقل روایت‌هایم می‌پردازم.

زندگی خانوادگی و تحصیل در مدرسه (زمینه هویت سلبی فردی)

یکی از عوامل تأثیرگذار بر هویت حرفه‌ای وقایع و تجارب گذشته زندگی افراد می‌باشد. تجاربی از دوران کودکی، تحصیل، وقایع دراماتیک زندگی و ... در تکوین هویت حرفه‌ای افراد مؤثر می‌باشد. این عوامل در برگزیده جنبه‌هایی از زندگی است که خارج از زمینه‌ی شغلی و حرفه‌ای قرار دارد (Foroutan, Reshadatjoo & Samani, 2019). از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر هویت هر انسانی تأثیر فضای خانواده می‌باشد (Seyyedkalan, Bazdar Qomchi Qieh, Ibrahimi & Ayari, 2017). (Ibrahimi & Ayari, 2017). در پژوهش خود تجارب زندگی شخصی و خانوادگی معلمان را یکی از عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای آنان بیان داشتند. همچنین در این زمینه Lamote & Engels (2010) نیز یکی از عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای معلمان را تجارب دوران تحصیل در مدرسه آنان و تعاملات این دوران بیان داشتند. در ادامه خلاصه‌ای از زندگی خانوادگی و دروان تحصیل در مدرسه را بیان می‌کنم:

در خانواده‌ای مذهبی به دنیا آمدم، پدرم کشاورز و مادرم خانه‌دار می‌باشد. من فرزند بزرگ خانواده بودم شهر محل سکونت من جمعیت زیادی ندارد و از نظر امکانات از مناطق برخوردار محسوب نمی‌شود. از دوران کودکی خود خاطرات زیادی جز چند تصویر کوچک

چیزی به یاد ندارم. در هفت سالگی به مدرسه ابتدایی رفتم از آن زمان به یاد دارم که از نظر درسی وضعیت خوبی داشتم و رابطه‌ام با معلمانم صمیمی بود و آن‌ها را الگوی خود می‌دانستم. برای دوره راهنمایی به شهرستان قاین رفتم و در مدرسه نمونه آینده سازان مشغول تحصیل شدم در این دوران همیشه جزو نفرات برتر کلاس بودم. سال سوم راهنمایی نیز در آزمون مدارس نمونه شرکت کردم اما راستش خودم دوست نداشتم قبول بشوم، ولی بعد از اعلام نتایج متوجه شدم که قبول شده‌ام. بالاخره پدر بزرگ و مادربزرگم، پدر و مادرم را قانع کردند که برایم در دبیرستان محل سکونت‌م ثبت نام کنند.

سه سال اول دبیرستان را در رشته علوم تجربی در دبیرستان محل زندگی‌م مشغول به تحصیل بودم بعد از امتحانات نهایی به علت قبول نشدن تعدادی از هم کلاسی‌هایم اداره مجوز تشکیل دوره پیش‌دانشگاهی را به دبیرستان ما نداد و دوباره مجبور شدم برای دوران پیش‌دانشگاهی به قاین بروم. بعد از سه سال دوباره مجبور شدم به شهرستان قاین بروم و در خوابگاه زندگی کنم. از همان اول پیش‌دانشگاهی برنامه‌ام این بود که یک سال پشت کنکور بمانم و سال بعد برای کنکور برنامه‌ریزی کنم. آن سال فقط برای دوره پیش‌دانشگاهی درس می‌خواندم. یادم هست شاگرد دوم کلاس بودم و تنها ضعیفم در دروس عمومی بود.

بالاخره در سال ۱۳۸۸-۸۹ در کنکور سراسری شرکت کردم. بعد اعلام نتایج رتبه‌ام حدود ۴۷۰۰ در منطقه سه شد. البته در زیرگروه اول و دوم که مرتبط با دوسر اختصاصی هست، وضعیت بهتری داشتم. اوایل رتبه‌ام را به پدر و مادرم نگفتم و راستش عمه کوچکترم با اصرار و قولی که داد که به کسی نگوید توانست از من بپرسد و پرسیدن همانا و گفتن به پدرم همان. پدرم بعد اینکه متوجه شد به اجبار من را برای انتخاب رشته و راهنمایی پیش مشاوران انتخاب رشته می‌برد. یادم هست آن سال آقای علی‌احمدی وزیر آموزش و پرورش بود بعد از چند سال تعطیلی مراکز تربیت معلم، در همان سال به صورت محدود در هر استان چند نفر در رشته آموزش ابتدایی و کودکان استثنایی پذیرش داشتند.

عوامل خانوادگی از عوامل مهم تأثیرگذار بر تشکیل هویت و آینده‌ی حرفه‌ای هر انسانی است. من نیز از این امر مستثناء نبودم با توجه به شرایط محیط زندگی من و شرایط روستا، پدرم تصمیم‌گیر نهایی در تصمیمات خانواده ما بود و مسیر حرفه‌ای من را مشخص کرد. به اعتقاد (Heydari and Rezaei, 2011) باورهای خانواده و افرادی که با آن‌ها تعامل داریم در تکوین هویت حرفه‌ای ما تأثیرگذار است.

"پدرم اصرار داشت که باید تربیت معلم را انتخاب کنی. من هم چند روز قهر کردم و اصرار داشتم که دوست دارم امسال را صبر کنم. پدرم با استدلال‌هایی چون؛ سال بعد رتبه‌ات خراب‌تر می‌شود، تربیت معلم تعهد کاری دارد و معلمی شغل خوبی است، اصرار به انتخاب رشته من داشت. کار به جایی رسید که پدرم گفت: "تربیت معلم را انتخاب کردی که هیچ و گرنه دیگر من به تو هیچ کاری ندارم". با خود که فکر می‌کردم راستش ترسیدم که اگر سال بعد رتبه‌ام خراب‌تر شود، جواب پدر و مادرم را چه بدهم و اگر قبول نشدم باید به سربازی بروم و از طرفی می‌دانستم که با این رتبه زیرگروه پزشکی که قبول نمی‌شوم و گرایش‌های پیراپزشکی را هم دوست نداشتم.

در آخر کار به پدرم گفتم خودتان هر چه می‌خواهید انتخاب کنید من برایم دیگر مهم نیست. پدرم و عمومیم فردای آن روز به همراه مشاور آموزش و پرورش برایم انتخاب رشته کردند. بعد دیدن پرینت انتخاب رشته متوجه شدم که اولین اولویت‌هایم را تربیت معلم انتخاب کرده بودند. بعد اعلام نتایج گروه‌های نیمه متمرکز برای مصاحبه دعوت شدم و در نهایت همان اولویت اول خودم یعنی آموزش و پرورش ابتدایی قبول شدم. یکی از دوستانم که خیلی دروس تخصصی‌اش از من ضعیف‌تر بود آن سال انتخاب رشته نکرد و سال بعد پزشکی قبول شد. راستش هنوز هم دوست دارم یک بار دیگر کنکور سراسری شرکت کنم تا حداقل به خودم ثابت کنم می‌توانستم رتبه بهتری کسب کنم".

دوران تحصیل در دانشگاه (هویت‌یابی زیگزاکی)

تحصیل در دانشگاه از عوامل مهم تکوین دهنده هویت حرفه‌ای هر فردی است. این مهم برای دانشگاه فرهنگیان که دانشجویان از همان ابتدا مسیر آینده شغلی آن‌ها مشخص است نمود بارزی دارد. (Alsup (2005 در پژوهش خود نشان داد برنامه‌های آماده سازی معلمان در مراکز تربیت معلم در تشکیل و تکامل منش حرفه‌ای معلمان تأثیر مهمی دارد. در این میان محیط فیزیکی دانشگاه خود از عوامل تأثیرگذار در انگیزش دانشجویان می‌باشد. Seyyedkalan, Bazdar Qomchi Qieh, Ibrahimi & Ayari (2017) در پژوهش خود یکی از عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای دانشجویان را محیط تحصیل در دانشگاه و سبک رهبری آن بیان داشتند. در ادامه نمونه‌ای از روایت‌های دوران تحصیل خود در این زمینه را بیان می‌کنم:

"روز ثبت نام که وارد دانشگاه شدم در ابتدا فکر می‌کردم این دانشگاه اصلی نبوده و قرار است اینجا تشکیل پرونده دهیم و برای تحصیل به محیط بزرگتر برویم. محیط دانشگاه شامل راستش چند ساختمان بعضاً قدیمی و بی‌روح بود که بیشتر شبیه پیرمردی می‌ماند که دارد دوران بازنشستگی خود را می‌گذراند. بعد از چند روز فهمیدم همین چند ساختمان کل دانشگاه ما را تشکیل می‌دهد. یک ساختمان اداری، یک ساختمان برای برگزاری کلاس‌ها که فقط یک کلاس آن یک پروژکتور داشت و به قول مسئولان آن دوره هوشمندسازی شده بود. یک ساختمان خوابگاه (با اتاق‌هایی برای ۱۰ تا ۱۲ دانشجو)، سلف، یک نمازخانه و سالن ورزشی که فقط یک تشک کشتی داشت، البته دارای یک کتابخانه به اندازه یک کلاس با تعداد کمی کتاب قدیمی و فرسوده که به نظرم نسخ خطی هم در آن باید پیدا می‌شد، بود".

تأثیر برنامه‌درسی دانشگاه فرهنگیان، نحوه اجرای آن و انتخاب مجریان برنامه بر تکوین هویت حرفه‌ای معلم مشهود می‌باشد. زمینه‌های برنامه‌درسی و فعالیت‌های آموزشی دانشگاه فرهنگیان از عوامل مهم در تکوین هویت حرفه‌ای معلمان است (Waterman, 1999). این مهم ضرورت توجه هر بیشتر به این امر را در دانشگاه فرهنگیان می‌طلبد که متناسبه فقط به ابعاد کمی قضیه توجه شده و به کیفیت برنامه‌های درسی کمتر توجه می‌شود. در ادامه به اختصار به گوشه‌ای از روایات در این زمینه اشاره می‌شود:

"در مورد سرفصل دانشگاه فرهنگیان؛ واحدهای درسی زیاد داشتیم که به نظرم همین تعداد زیاد واحدهای درسی از کیفیت کار کم می‌کرد. در بین درس‌های ما شاید دروسی چون کارورزی، روش پژوهش، روان‌شناسی تربیتی، تحلیل محتوای کتب و روش‌ها و فنون تدریس مفید بودند البته به دید من باید از دروس عمومی کمتر می‌شد و وقت بیشتری برای دروس تخصصی و عملی گذاشته می‌شد. از نظر اجرای برنامه درسی نیز خیلی ضعیف عمل می‌شد و با چالش‌هایی از قبیل؛ نبود کتاب‌های متناسب با دروس، برداشت‌های متضاد و متناقض اساتید در مورد مفاهیم تدریس، یادگیری و روش‌ها، کمبود اساتید متخصص و با توان علمی مناسب، عدم آگاهی برخی از اساتید با شرایط دانشگاه فرهنگیان و حرفه معلمی، نبود انگیزه کاری در اساتید و معلمان راهنمای مدارس کارورزی و برنامه‌ریزی نامناسب در انتخاب مدارس کارورزی و معلمان راهنما رویه رو بودیم البته در این میان اساتیدی هم بودند که واقعاً با تمام وجود تلاش می‌کردند و کم کم زمینه عشق معلمی را در من پدیدار کردند".

به طور کل در برنامه‌درسی دانشگاه فرهنگیان بیشتر ما را با حرفه‌ای‌گری آشنا کردند تا حرفه‌ای‌گرایی برای شغل معلمی یعنی بیشتر برای کسب مهارت و توسعه حرفه‌ای دانشجویان تلاش شد تا فهم هویت معلمی برای ما. به عنوان مثال:

"نزدیک ۱۸۰ واحد درسی تا دوره کارشناسی داشتیم یکی از دروس؛ درس روش‌ها و فنون تدریس بود یادم هست دوستم قاسم (همکلاسی من) می‌گفت استاد این درس ما، استاد پدرم نیز بوده است (پدر دوستم معلم بود) و می‌گوید همین کتاب آقای شعبانی را نیز برای ما تدریس می‌کردند و آن زمان با خودم فکر می‌کردم آیا با گذشت بیش از دو دهه هیچ تغییری در محتوای علمی به وجود نیامده است و حتی استادی بهتر و جدیدتری نبوده است که کمی تغییر را داشته باشیم"

از دیگر عوامل مهم اثرگذار بر منش حرفه‌ای و اخلاقی دانشجویان در دوران تحصیل، نقش برنامه‌های فرهنگی و فوق‌برنامه می‌باشد. (Del Prato (2013) انتقال ارزش‌های حرفه‌ای از طریق برنامه‌های درسی پنهان دانشگاه را از عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای معلمان بیان داشت. در ادامه نمونه‌ای از روایت‌هایم را در این زمینه بیان می‌کنم:

"برنامه‌های فرهنگی دانشگاه ما خیلی ضعیف بود. جز برگزاری چند جشن، شرکت در چند اردو درون استانی و بازدید علمی در این زمینه در طول چهار سال تحصیلی ما کاری انجام نشد. به نظر من برای بهبود روحیه دانشجویان و انسجام هویتی بهتر بود به این زمینه توجه بیشتری می‌شد"

تعاملات دانشجویان با کادر آموزشی و اداری دانشگاه از عوامل مؤثر در تکوین هویت حرفه‌ای آنان می‌باشد این مهم برای دانشگاه فرهنگیان که داعیه تربیت نسل آموزشی آینده را دارد از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار است. طی فرآیند آموزش و یادگیری افراد هویت آنان به طور رسمی در کلاس درس و هم از طریق تجارب غیررسمی شکل می‌گیرد (Del Prato, 2013). در ادامه نمونه‌هایی از روایات دوران تحصیلم در این زمینه را بیان می‌دارم:

"در آن زمان بیشتر اساتید ما زیاد به نحوه تدریس خود اهمیت نمی‌دادند و فقط برای اینکه کلاس را تشکیل دهند در کلاس حضور می‌یافتند اما برخی از اساتید نیز مثل آقای دیمه‌ور واقعاً در کار خود جدی بود و با مهربانی درس عشق به دانشجویان می‌آموخت" یا "بیشتر"

کارمندان و معلمان راهنمای کارورزی دانشگاه فرهنگیان به ما به چشم دانش‌آموز نگاه می‌کردند تا فردی که قرار است آینده معلم شود و با آنان همکار باشد"

"در زمینه کادر اداری و سرپرستان نیز آن‌چنان وضعیتی مطلوبی وجود نداشت و برخوردهای دوگانه‌ای وجود داشت. برخی از کارمندان خشک و بی‌روح مانند ساختمان‌های مرکز بودند و به نظرم مانند رباط‌هایی بودند که برنامه‌ریزی شده باشد. البته برخی نیز رابطه صمیمی و خوبی با دانشجویان داشتند"

تأثیر گروه دوستان و تعاملات با آن‌ها با توجه به ماهیت شبانه‌روزی بودن دانشگاه فرهنگیان نیز مشهود می‌باشد. (Seyyedkalan, Bazdar Qomchi Qieh, Ibrahimi & Ayari (2017) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که زندگی دانشجوی در سرای دانشجویی (خوابگاه) از عوامل مؤثر بر تکوین هویت آن‌ها می‌باشد. در ادامه خلاصه‌ای از روایت‌هایم در این زمینه را بیان می‌دارم:

در آن زمان مثل تمام دانشجویان من نیز بیشتر وقت خود را با همکلاسی‌ها و دوستانم می‌گذراندم و این مراودات تأثیر زیادی بر من داشت و باعث می‌شد حداقل با فرهنگ‌های مختلف و نظرات متفاوت آشنا شوم. بیشتر دانشجویان انگیزه زیادی برای درس خواندن و فعالیت نداشتند تازه در آن زمان برای استخدام شدن ما؛ اما و اگرهایی وجود داشت ولی همین تعهد نسبی که داده بودند انگیزه تلاش را از همه گرفته بود و بیشتر می‌گفتند: "همه ما چه با نمره ده و چه با بیست بالآخره معلم خواهیم شد". به نظرم ما هم باید مثل کشورهای توسعه یافته گواهی معلمی با اعتبار چندساله داشته باشیم و بعد از چند سال فرد دوباره مورد ارزیابی قرار بگیرد. سال آخر تنها ناراحتی من جدایی از دوستانم بود و گرنه لحظه شماری می‌کردم که زودتر دوران تحصیلم تمام شود.

دوران تحصیل در دانشگاه در تکوین هویت هر فرد تأثیر زیادی دارد در این میان دوران تحصیل من در دانشگاه فرهنگیان با فراز و نشیب‌ها و نکات و تجارب مثبت و منفی زیادی همراه بود. برخی از تجارب باعث روشن شدن شمع عشق به معلمی و گروهی باعث ناامیدی از این حرفه می‌شد به طور کل در این دوران هویت ثابت و تثبیت شده‌ای نداشتم.

دوران اشتغال به کار (هویت‌یابی مبتنی بر مسئولیت اجتماعی)

وظایف شغلی و ویژگی‌های محل کار از جمله موارد مهم در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای

افراد می‌باشد. معلمان با توجه به وظیفه حرفه‌ای خود در مدارس مشغول به کار می‌باشند که ابعاد فیزیکی، عاطفی و اجتماعی محل کارشان در تکوین هویت حرفه‌ای آنان مؤثر است. Shaverdi & Heidari (2017) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که دلبستگی به شغل و محیط عاطفی محل کار از عوامل مؤثر بر شکل‌گیری هویت حرفه‌ای معلمان می‌باشد.

"در اول بهمن سال ۱۳۹۱ وارد کلاس درس شدم با دیدن چهره‌های معصوم دانش‌آموزان و مظلومیت آن‌ها کمی آرام شدم. با خود تصمیم گرفتم به خاطر خداوند هم که شده خوب درس بدهم و معلمی با وجدان باشم. آن زمان که من وارد کلاس شدم دیدم بچه‌ها از نظر درسی خیلی ضعیف هستند؛ از نظر امکانات نیز مدرسه در سطح ضعیفی قرار داشت حتی با گذشت چند ماه از سال با وجود اینکه دانش‌آموزان درس کار و فناوری داشتند و نیازمند کامپیوتر بودند هنوز مدرسه یک کامپیوتر نداشت که بعد از نامه نگاری زیاد توانستم به صورت امانت کامپیوتر دهیاری را برای مدرسه قرض بگیرم. از طرفی تدریس در کلاس چندپایه برایم مشکل بود چون در دانشگاه فرهنگیان اصلاً در این زمینه با ما کار نکرده بودند و تصور تدریس همزمان برای دانش‌آموزان سه پایه مختلف در یک کلاس را نمی‌کردم."

سبک مدیریت سازمان و محیط عاطفی آن از عوامل مهم در تکوین هویت حرفه‌ای کارمندان می‌باشد. در مدارس کشور ما با توجه به تمرکزگرایی در ساختار اداری مناطق آموزشی و عدم آزادی در تصمیم‌گیری با توجه به شرایط محیطی و منطقه‌ای امکان بروز خلاقیت سازمانی محدود شده است. Becker (2013) محیط کار و عوامل آن از جمله سبک مدیریت، ارزش‌ها و هنجارها و نحوه اداره مدرسه را به عنوان یک عنصر شکل دهنده به هویت حرفه‌ای معلمان بیان داشت.

"شیوه اداره مدرسه نیز بیشتر توسط بخش‌نامه‌های متعدد مشخص می‌شد. به طور خلاصه در درون ساختار مدرسه با چالش‌هایی از قبیل؛ عدم آمادگی برای اقدامات دموکراتیک، کمبود سرانه آموزشی برای خرید لوازم مورد نیاز، عدم امکانات کلاسی مناسب، بخش‌نامه‌های زیاد و بعضاً بی‌فایده، حمایت ناکافی از سوی مدیران آموزش و پرورش، تعهد پایه‌ها در یک کلاس و مختلط بودن کلاس رو به رو بودم."

در نظام آموزش کنونی کشور به ویژگی‌های محیطی و نیازهای جوامع مختلف کمتر توجه می‌شود (Gholampour & Ayati, 2020). از سویی تناقض‌های زیادی بین خواسته و فرهنگ عمومی جوامع روستایی با بخشنامه‌های اداری وجود دارد. در ادامه به نمونه‌ای از روایت‌های خود در این زمینه اشاره می‌کنم:

"به نظر من برنامه درسی مدارس خشک و بی‌روح است و متناسب با شرایط محیطی و انسانی روستاهای این منطقه نمی‌باشد. من با انتظارات متناقضی از طرف؛ والدین، جامعه، دانش‌آموزان و مدیر مدرسه رو به رو بودم به عنوان نمونه با گذشت یک دهه از تغییر نظام ارزشیابی مدارس ابتدایی به رویکرد توصیفی هنوز والدین در روستا محل خدمت من انتظار مثبت نمره در برگه فرزند خود را دارند؛ یا می‌گویند بهتر است معلم کمی زهر چشم^۱ از بچه‌ها بگیرد تا درس بخوانند ولی مدیران تأکید می‌کنند به هیچ عنوان با بچه‌ها کوچکترین برخوردی نداشته باشیم"

"در سال اول خدمتم در روستا، اوایل زمستان بود و زنگ تفریح در دفتر مدرسه به همراه همکارم نشسته و مشغول خوردن چای بودیم، دیدم مردی میانسال (حدود ۵۳ سال) وارد مدرسه شد. همکارم که سال قبل نیز در این مدرسه معلم بود و آشنایی کامل با اهالی روستا داشت گفت: پدر اسماعیل هست (دانش‌آموز کلاس ششم من)، بعد از ورود به دفتر و احوال‌پرسی و خوردن چای که برایش ریخته بودیم دست در جیب کرد و یک کمر بند نیمه فرسوده بیرون آورد و رو به من گفت: آقا این رو برای شما آوردم با این بچه‌ها روکتک بزیند اسماعیل پارسال که معلمش اون رو کتک می‌زد و زهر چشم داشت بیشتر درس می‌خوند. مدیر مدرسه یک ساعت برایش در مورد آثار سوء تنبیه بدنی توضیح می‌داد که آخر هم قانع نشد و رفت."

تعاملات در محل کار با همکاران و کادر اداری نقش مهمی در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای افراد دارد. در مدارس همکاران با ایجاد محیطی همکارانه و تعامل‌گرایانه می‌توانند نقش مهمی در توسعه حرفه‌ای خود و همکاران داشته باشند. تعاملات در محیط کار از عوامل مؤثر در تکوین هویت حرفه‌ای معلمان می‌باشد (Fairfield-Artman, 2010).

"همکارم معلمی باتجربه و دلسوز بود که هر زمانی که در تدریس خود دچار مشکل می‌شدم با روی گشاده به راهنمایی من می‌پرداخت و وقتی عشق او را به معلمی بعد از گذشت ۲۶ سال از سابقه‌اش می‌دیدم من نیز کم‌کم به کارم علاقه‌مندتر می‌شدم."

عوامل سیاسی و اجتماعی کشور خود زمینه‌ساز تکوین هویت حرفه‌ای افراد و ادراک آن‌ها از شغل خود می‌باشد. این مهم با توجه به ارزش‌ها و هنجارهای مورد تأیید هر جامعه شکل می‌گیرد. (Foroutan, Reshadatjoo & Samani (2019) ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، جایگاه

اجتماعی شغل و همچنین عوامل سیاسی را از عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای افراد بیان داشتند. یکی از عوامل مؤثر بر هویت حرفه‌ای معلمان، سیاست‌های دولت در این زمینه می‌باشد (Wilson, 2011). در ادامه نمونه‌ای از روایت‌هایم را در این زمینه نقل می‌کنم.

"معلمی دیگر آن وجهه و اعتباری که قبلاً داشت را ندارد؛ در جایی که مدیر مدرسه به خاطر تنبیه کوچک باید در رسانه ملی از والدین و دانش‌آموزان معذرت خواهی کند، مدیران سطح کلان که خود وضعیت معیشت معلمان را لمس می‌کنند ولی به آن توجه نمی‌کنند و معلمان مجبورند معلمی را به عنوان شغل چندم خود در نظر بگیرند، وزارتی که برای کمبود نیروی خود در برخی از سال‌ها به صورت بی‌برنامه اقدام به جذب نیروهای نهضتی، پیش‌دستانی، قراردادی، سربازمعلمی و ... می‌کند که در بیشتر موارد رشته تحصیلی این عزیزان اصلاً ارتباطی با تربیت و آموزش ندارد، عدم توجه اداره به بازآموزی و آموزش معلمان خود و برگزاری دوره‌های ضمن خدمت فقط برای پر کردن ۴۰ ساعت ضمن خدمت مورد نیاز برای ارزشیابی سالانه هر معلم و عدم ارزیابی مناسب و اصولی از معلمان. این‌ها همه و همه باعث هویت چند تکه و ناامیدی از حرفه معلمی برای من می‌شد. اما نکته مثبتی که وجود داشت این بود که در روستاها هنوز کمی از آن منزلت قدیمی که برای معلم و جایگاه معلمی قائل بودند وجود دارد به همین دلیل بیشتر معلمان دوست دارند در روستا خدمت کنند"

دوران ادامه تحصیل در تحصیلات تکمیلی (زمینه تکوین هویت ایجابی)

تحصیلات و گرایش به علم یکی از عوامل مؤثر بر هویت حرفه‌ای افراد می‌باشد. این مهم برای معلمان که تعلیم و تربیت نسل آینده کشور را بر عهده دارند از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار است. از سویی تغییر و تحولات عظیم در عرصه علم و فناوری این جامعه را ناخواسته وارد کارزار توسعه حرفه‌ای خود و به روز بودن در زمینه علمی می‌کند؛ اما متأسفانه خواسته یا ناخواسته نظام آموزشی کشور ما این مهم را برای معلمان در نظر نمی‌گیرد و در این زمینه به جای راه‌گشایی با بخش‌نامه‌ای کلی مانع از ادامه تحصیل و اعمال مدارک فرهنگیان می‌شود. گرایش به تحصیل و انجام فعالیت‌های علمی سبب تکوین منش و هویت حرفه‌ای افراد می‌شود (Fairfield-Artman, 2010). همچنین Heidari Naqdali, Attaran & Haji Hossein Nejad (2013) در پژوهش خود یکی از عوامل مؤثر بر هویت حرفه‌ای و خودباوری حرفه‌ای افراد را ادامه تحصیل آن‌ها بیان داشت. در ادامه با توجه به روایت‌هایم به طور خلاصه

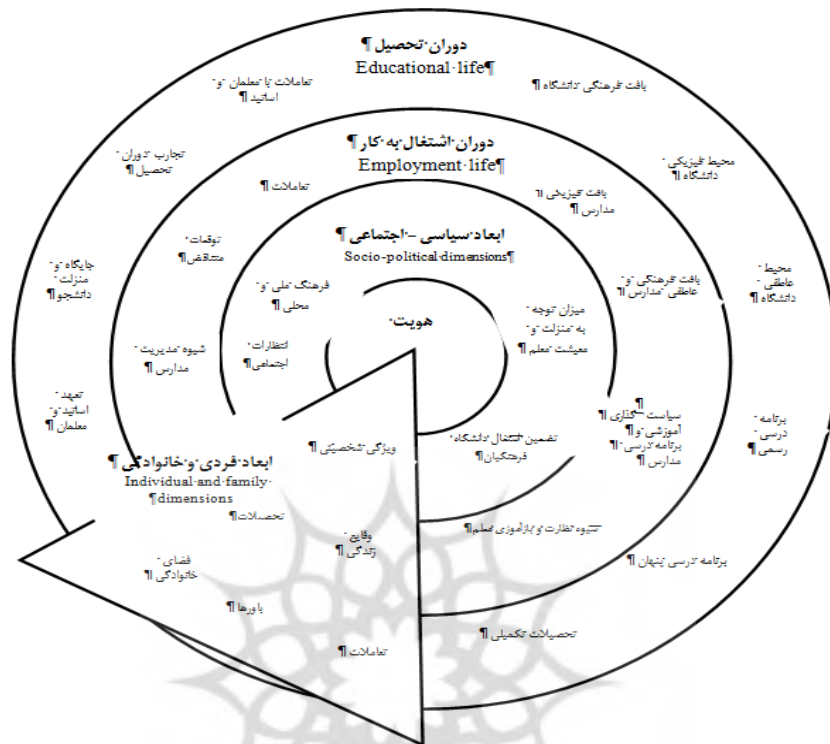
به این زمینه می‌پردازم:

"پس از سپری شدن دوران کارشناسی، تصمیم به ادامه تحصیل گرفتم. در سال ۱۳۹۳ در رشته علوم تربیتی؛ گرایش مدیریت آموزشی در دانشگاه بیرجند پذیرفته شدم. راستش برای کسب مجوز ادامه تحصیل از سوی آموزش و پرورش زیاد دچار مشکل شدم. تحصیل در رشته مرتبط با شغلم در تعمیم یادگیری من نقش زیادی داشت. بهره‌گیری از تخصص علمی- پژوهشی اساتید، توسعه حرفه‌ای (فنی، مهارتی و نگرشی)، رشد دیدگاه انتقادی و خودباوری حرفه‌ای از جمله ثمرات این دوره در اثر تعاملات در محیط آکادمیک دانشگاه بود. البته به نظر من بهتر بود دوره تحصیلات تکمیلی برای معلمان مانند دوره‌های تخصصی در علوم پزشکی، آمیخته‌ای از نظریه و عمل در محیط بالینی (مدرسه) باشد تا ما بتوانیم حداقل نظریه‌های علمی را در محیط عملی مورد بررسی قرار دهیم. بعد از سپری شدن دوره ارشد در کنکور دکتری تخصصی شرکت کردم و در رشته برنامه‌ریزی درسی دانشگاه بیرجند قبول شدم. تحصیل در دوره دکتری دیدگاه من را به آموزش و تعلیم و تربیت متحول کرد و در نگرش و جهت‌گیری من به تدریس در کلاس درس تأثیر زیادی گذاشت. یادگرفتم با تأمل، کنشگری و گفتمان روایتی در برخوردهای کلاسی می‌توانم بیشتر چالش‌های تدریس و کلاس درس خود را رفع کنم."

در ادامه در شکل ۱ با توجه به روایت‌های نقل شده، مؤلفه‌های تکوین هویت حرفه‌ای معلمی خود را خلاصه به نمایش گذاشته‌ام.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف روایت‌پژوهی زندگی یک معلم جهت شناسایی و تعیین عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای انجام شده است و سعی ما توصیف و تحلیل عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای معلمان بود. عواملی که معلم را دچار وضعیت پارادوکسیکال کرده است. نتایج نشان داد که هویت حرفه‌ای معلم یک امر پویاست و در طول زمان تغییر می‌کند. با توجه به سیر روایت‌های نقل شده در مرحله اول هویت حرفه‌ای من از رویکرد "سلبی فردی" تبعیت می‌کرد. به عبارتی در این دوران خودم تمایل به شغل معلمی نداشتم و تحت تأثیر فشار عوامل خانوادگی مجبور به انتخاب این حرفه شدم. در این زمینه عواملی چون؛ اصرار خانواده، داشتن تعهدکاری دانشگاه فرهنگیان (تربیت معلم سابق) و ترس از اینکه فقط یک سال دیگر

شکل ۱. بازنمایی مدل عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای معلم

Figure 1. Representation of the model of factors affecting the development of teachers' identity in their profession

می‌توانم کنکور سراسری شرکت کنم و پس از آن با مشکل سربازی رو به رو می‌شوم. از عوامل مؤثر بر انتخاب دانشگاه فرهنگیان برای من بود. در مرحله دوم هویت‌یابی حرفه‌ای من از رویکرد "زیگزاکی" تبعیت می‌کردم به عبارتی در این مرحله عوامل مثبت و منفی زیادی در دانشگاه فرهنگیان بر هویت حرفه‌ای من اثرگذار بود و در دانشگاه فرهنگیان با فراز و نشیب‌های زیادی رو به رو بودیم. در این میان باید توجه داشت که اگر دانشگاه فرهنگیان می‌خواهد در رسالت خود موفق شود باید زمینه بهبود چالش‌های بیان شده در روایات را که متأسفانه هنوز هم وجود دارد را برطرف نماید.

در مرحله سوم هویت‌یابی و دوران اشتغال به کار هویت معلمی من از رویکرد "سلبی اجتماعی" تبعیت می‌کردم در این دوران مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر هویت حرفه‌ای معلم؛ مسئولیت‌پذیری او در قبال حرفه خود و دانش‌آموزان می‌باشد البته در این زمینه نیز چالش‌های

زیادی در سطوح از جمله جامعه، نظام آموزشی، محیط مدرسه و کلاس درس پیش روی معلمان است که باید برای حل آن اقدام شود. در ادامه سیر تحول هویت حرفه‌ای معلم در دوران تحصیلات تکمیلی با رشد حرفه‌ای‌گری و حرفه‌ای‌گرایی به جهت‌گیری معرفتی "ایجابی" تغییر یافت در این جهت‌گیری برخلاف مراحل قبلی، ریشه‌گرایی من به حرفه معلمی در باورها و فلسفه شخصی نهفته است.

در این پژوهش با تحلیل روایات می‌توان عوامل مؤثر بر تکوین هویت حرفه‌ای معلم را در چهار بُعد؛ ابعاد فردی و خانوادگی (مشمول بر مؤلفه‌های تحصیلی، شخصیتی، وقایع زندگی، فضای خانواده و باورها و تعاملات)، عوامل مرتبط با دوران تحصیل (مشمول بر مؤلفه‌های تعاملات، بُعد رفتاری، زمینه‌ای، برنامه‌درسی رسمی و برنامه‌درسی پنهان)، عوامل مرتبط با دوران اشتغال به کار (مؤلفه‌های رفتاری - مدیریتی، زمینه‌ای، نظارتی و آموزشی) و بُعد اجتماعی - سیاسی (مشمول بر مؤلفه‌های اجتماعی و سیاسی) تقسیم‌بندی کرد.

Pillen, Beijaard and Brok (2013) هویت حرفه‌ای را امری پویا می‌داند که در طول زمان تکوین می‌یابد. همچنین پژوهش‌ها عوامل مختلفی از جمله؛ ویژگی‌های شخصیتی افراد (Connolly & Clandinin, 1999)؛ فضای خانواده (Seyyedkalan, Bazdar Qomchi Qieh,) (Ibrahimi & Ayari, 2017)، تجارب دوران تحصیل (Lamote & Engels, 2010)، شرایط و عوامل مرتبط با محیط کار و ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی (Foroutan, Reshadatjoo & Samani, 2019) را در زمینه شکل‌گیری هویت مؤثر دانسته‌اند.

هویت حرفه‌ای یک معلم از عوامل مختلفی تأثیرپذیر است که نمی‌توان با تجویز یک الگوی خاص به تعمیم نتایج آن به کل جامعه معلمی پرداخت. در این باره توجه همه جانبه به عوامل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این مهم همکاری نهادهای گوناگونی از مدرسه تا دانشگاه فرهنگیان و بعد از آن محیط کاری معلمان و جامعه را می‌طلبد تا به شکل‌گیری هویت مطلوب برای معلمان گام برداشته شود. خالی از لطف نیست که مجدد به این جمله؛ Danielewicz (2001, 3) که استدلال می‌کند، "معلم شدن یک فرآیند شکل‌گیری هویت است" اشاره کنیم. امیدواریم که نتایج این پژوهش هم از حیث روش‌شناسی (روایت‌نگاری به سبک خود زیست‌نگارانه) و هم از حیث نتایج مثمر ثمر باشد. در پایان با توجه به یافته‌ها چند توصیه ارائه می‌شود:

- ۱- رسانه‌ها و وزارت آموزش و پرورش جهت توجیه والدین برای توجه به علایق فرزندان خود در انتخاب رشته تحصیلی در دانشگاه برنامه‌هایی را در نظر بگیرند.
- ۲- دانشگاه فرهنگیان به بازطراحی برنامه‌های خود اعم از برنامه‌های درسی رسمی و فرهنگی-تربیتی، نحوه به‌کارگیری و اشتغال کادر اداری و آموزشی خود بپردازد.
- ۳- دانشگاه فرهنگیان از نظر محیط فیزیکی و امکانات رفاهی به بهبود وضعیت موجود خود بپردازد.
- ۴- وزارت آموزش و پرورش و دانشگاه فرهنگیان در نحوه استخدام معلم از یک سو و دادن تعهد خدمت دائم به معلمان و دانشجو معلمان بازنگری کند و زمینه‌های انگیزشی و رقابتی در آن‌ها فراهم آورد.
- ۵- وزارت آموزش و پرورش از تمرکز شدید خود در برنامه‌ریزی درسی و امور اداری و مدیریتی بکاهد.
- ۶- دولت و نهادهای حاکمیتی توجه بیشتری به معیشت و مشکلات معلمان در میدان عمل داشته باشند.

سهم مشارکت نویسندگان: میثم غلام پور چارچوب کلی طرح را برنامه‌ریزی کرده، پروژه را آغاز کرده، طرح را اجرا، نتایج را تحلیل و یافته‌ها را گزارش کرده است و همچنین ویرایش محتوایی، ارسال مقاله و اصلاحات را بر عهده داشته و نویسنده مسئول است. دکتر محسن آیتی بر فرآیند اجرای طرح نظارت داشته و راهنمایی لازم را انجام داده است. بحث درباره یافته‌ها، مرور و تایید نسخه نهایی مورد تایید نویسندگان است. **سپاسگزاری:** نویسندگان از همه همکاران و اساتید عزیز که در این تحقیق به ما کمک کرده اند، تشکر می کنند. **تضاد منافع:** هیچگونه تعارضی در منافع بین نویسندگان وجود ندارد. **منابع مالی:** همه هزینه‌های این پژوهش بر اساس اعتبارات شخصی پژوهشگران انجام شده است.

References

- Adib, U., Fathi Azar, E., & Marandi, M. (2016). Professional Identity of Graduate Students of Curriculum Development: A Phenomenological Study. *Qualitative Research in the Curriculum*, 1(2), 47-72. [Persian]
- Alsubaie, M. A. (2016). Curriculum Development: Teacher Involvement in Curriculum Development. *Journal of Education and Practice*, 7(9), 105-107.
- Alsop, J. (2005). *Teacher identity discourses*. Negotiating personal and professional space. Mahwah, N.J. Lawrence Erlbaum Associates.
- Arefnejad, S. (2019). *The process of forming teachers' professional identity (mixed research)*. PhD thesis, University of Tabriz, Tabriz, Iran. [Persian]
- Attaran, M. (2016). *Narrative research: principles and steps*. Tehran: Farhangian University Press. [Persian]
- Beauchamp, C., & Thomas, L. (2009). Understanding teacher identity: An overview of issues in the literature and implications for teacher educations. *Cambridge Journal of Education*, 39(2), 175-189.

- Becker, B. A. (2013). *The lived experience of professional identity in master nursing academics*. Retrieved from the University of Minnesota Digital Conservancy, <http://hdl.handle.net/11299/155565>
- Connelly, M., & Clandinin, J. (1999). *Shaping a professional identity: Stories of educational practice*. London, ON: The Althouse Press.
- Creswell, J. W. (2017). *Qualitative scanning and research design: selection from five approaches (narrative research, phenomenology, foundation data theory, ethnography, case study)*. (Hassan Danaei, Fard and Hossein Kazemi, translator). Tehran: Saffar Publications. [Persian]
- Danielewicz, J. (2001). *Teaching selves. Identity, pedagogy, and teacher development*. New York: State University of New York Press.
- Day, C., Kington, A., Stobart, G., & Sammons, P. (2006). The personal and professional selves of teachers: Stable and unstable identities. *British Educational Research Journal*, 32(4), 601–616.
- Del Prato, D. (2013). Students' voices: the lived experience of faculty incivility as a barrier to professional formation in associate degree nursing education. *Nurse Education Today*, 33(3), 286-290.
- Durmaz, M. (2015). *Being Another or the Other: The Professional Identity Development of Alternately Certified English Language Teachers*. Masters thesis, Middle East Technical University, Northern Cyprus Campus.
- Fairfield-Artman, P. (2010). *Narratives of female ROTC student-cadets in the postmodern university*. University of North Carolina at Greensboro.
- Faraji, S. (2017). *Processes and fields of professional development of students and teachers (Master's thesis)*. University of Kurdistan, Kurdistan, Iran. [Persian]
- Foroutan, M., Reshadatjoo, H., & Samani, S. (2019). Formation of the Professional Identity Model of Faculty Members (Case study: faculty members of Islamic Azad University of Fars province). *Journal of New Approaches in Educational Administration*, 10(37), 217-242. [Persian]
- Gholampour, M., & Ayati, M. (2020). Narrative research of rural girl student dropout, *Journal of Women*, 10(30), 77-100. [Persian]
- Han, Z. (2010). On national identity, ethnic identity and cultural identity – An analysis and reflection based on historical philosophy. *Journal of Beijing Normal University (Social Science Edition)*, 1, 106–113.
- Harris, D. N., & Sass, T. R. (2011). Teacher Training, Teacher Quality and Student Achievement. *Journal of Public Economics*, 95(1), 798–812.
- Heidari Naqdali, J., Attaran, M., Haji Hossein Nejad, Gh. (2013). Experiences during study and the formation of a teacher's professional identity: Self-research. *Iranian Anthropological Research*, 3(1), 7-28. [Persian]
- Heidari, H., & Rezaei, A. (2011). Sociological analysis of students' professional identity: A case study: students of Mazandaran University. *Quarterly Cultural Studies*, 2, 1-29. [Persian]
- Lamote, C., & Engels, N. (2010). The development of student teachers' professional identity. *European Journal of Teacher Education*, 33(1), 3-18.

- Mahmoudi-Gahrouei, V., Tavakoli, M., & Hamman, D. (2016). Understanding what is possible across a career: professional identity development beyond transition to teaching. *Asia Pacific Education Review*, 17, 581–597. [Persian]
- Mohammad Shafiee, A. (2015). *Investigating the role of internship teachers in shaping the professional identity of teacher students in the pre-service teacher training program in Iran (PhD dissertation)*. Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. [Persian]
- Pillen, M., Beijaard, D., & Brok, P. D. (2013). Tensions in beginning teachers' professional identity development, accompanying feelings and coping strategies. *European Journal of Teacher Education*, 36, 240-260.
- Rus, C. L., Toma, A. R., Rebeaga, O. L., & Apostol, L. (2013). Teachers' Professional Identity: A Content Analysis. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 78(1), 315 – 319.
- Seyyedkalan, M., Bazdar Qomchi Qieh, M., Ibrahimi, A., & Ayari, L. (2017). Restoring of student-teachers' narratives and experiences in order to identify the factors affecting their "professional identity". *Research in teacher Education*, 1(3), 45-72. [Persian]
- Sharon, L., Nichols Paul A., Schutz, K. R., & Kimberly, B., (2017). Early career teachers' emotion and emerging teacher identities, *Teachers and Teaching*, 23(4), 406-421.
- Shaverdi, T., & Heidari, H. (2017). Analysis and study of Career identity with emphasis on its dimensions. *Quarterly Journal of Career & Organizational*, 8(28), 114-141. [Persian]
- Sutherland, L., Howard, S., & Markauskaite, L. (2010). Professional identity creation: Examining the development of beginning pre-service teachers' understanding of their work as teachers. *Teaching and Teacher Education*, 26(3), 455-465.
- Trent, J., & Lim, J. (2010). Teacher identity construction in school-university partnerships: Discourse and practice. *Teaching and Teacher Education*, 26(8), 1609-1618.
- Waterman, A.S. (1999). "Identity, the identity statuses, and identity status development: A contemporary statement", *Developmental Review*, 19, 591-621.
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*, New York, NY: Cambridge University Press.
- Wilson, J. L. (2011). *Using Identity Processing Styles to Better Understand a Comprehensive Status Model of Identity Development* (Doctoral dissertation, University of Akron).
- Zhang, Y., Hawk, S. T., Zhang, X., & Zhao, H. (2016). Chinese Preservice Teachers' Professional Identity Links with Education Program Performance: The Roles of Task Value Belief and Learning Motivations. *Frontiers in Psychology*, 7(1), 573-589.

